

Dr. sc. Saša Šegvić, izvanredni profesor
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

ORUŽANE SNAGE EU U SIGURNOSNIM OKOLNOSTIMA POSTMODERNE ERE

UDK: 342.591 (4)

Primljeno: 20. 02. 2010.

Pregledni znanstveni rad

Pad Berlinskog zida i završetak hladnog rata imali su za posljedicu i preispitivanje dotadašnjih sigurnosnih strategija svih najmoćnijih sila svijeta. Ovo pitanje nije zaobišlo ni države članice EZ. Umjesto potpunog oslanjanja na sjevernoatlantsku suradnju s NATO-om, vodeće države EZ započinju s postupnim transformiranjem od ekonomske u političku zajednicu, a time i ka sve većem osamostaljivanju, prvo u vanjskoj politici, a nakon toga i u sigurnosno-obrambenoj politici. Usklađivanje zajedničke i sigurnosne politike EU nije išlo lagano zbog različitih interesa pojedinih država članica. Iako sportije od očekivanog, u proteklom periodu, prije i nakon osnivanja EU, stvarali su se ne samo institucionalni okviri za formiranje zajedničkih vojnih kapaciteta EU, već se započelo i s operacionalizacijom europske sigurnosno-obrambene politike na način da je EU počela osnivati i prve vlastite vojne postrojbe. Bez obzira na sva protivljenja SAD, EU se polako, ali sigurno kreće ka stvaranju Europske vojske. Time se stvaraju pretpostavke za aktivniju i djelotvorniju ulogu EU u očuvanju svjetskog mira i sigurnosti

Autor u radu, na temelju analize razvoja europske sigurnosno-obrambene politike i njene dosadašnje operacionalizacije, a uoči stupanja na snagu Lisabonskog ugovora, pokušava utvrditi dokle se stiglo u realiziranju ideje o stvaranju zajedničkih vojnih kapaciteta EU, te u kojem pravcu bi ovaj proces mogao ići u narednom periodu, posebno u svijetlu odnosa između EU i NATO-a, uzimajući pri tome u obzir i nove sigurnosne okolnosti u svijetu, ali i moguće utjecaje postmodernih kretanja koja su već zamjećena u najrazvijenijim državama Unije.

Ključne riječi: *EU, CFSP, ESDP, oružane snage EU, europske snage za brzu reakciju, borbene grupe*

UVOD

EU je ekonomski div, politički mrav i vojni patuljak
Mark Eyskens (1999.), ministar vanjskih poslova Belgije

Završetak hladnog rata pokrenuo je niz značajnih pitanja među kojima i ona u svezi uloge EU u izmijenjenim međunarodnim odnosima i budućim aktivnostima NATO-a. U novonastalim odnosima mnogi analitičari međunarodnih odnosa od EU su očekivali da popuni vakum moći nastao raspadom SSSR i pacifizira nestabilne države u Centralnoj i Istočnoj Europi. Uz to, smatralo se da bi EU mogla postati

globalni policajac, ali i diplomatski medijator konflikata, most između siromašnih i bogatih te združeni supervizor globalne ekonomije.¹ Međutim, ono što je Uniju spriječavalo početkom devedesetih da efektno odigra sve ove uloge, i što u velikoj mjeri stoji kao prepreka i danas jeste, kako je to Hill formulirao, "jaz između očekivanja i kapaciteta" (capability-expectations gap). To se najjasnije iskazalo tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća, od Zaljevskog rata do rata u bivšoj Jugoslaviji, koji EU nije mogla zaustaviti diplomatskim naporima, jer ih nije mogla podržati respektibilnom vojnom silom. Bivši belgijski ministar vanjskih poslova Mark Eyskens u to je vrijeme iznio čuvenu ocjenu, kasnije često citiranu, da je EU "ekonomski div, politički mrav i vojni patuljak".² Američka diplomacija, ali i vojne snage, pokazale su Europljanima 1995. u Bosni i Hercegovini, a nakon toga i 1999. godine na Kosovu, u kojem pravcu trebaju usmjeriti svoje napore da bi postali efektivniji akteri na međunarodnoj sceni. Stoga ne čudi da je EU baš 1999. godine počeo razvoj Europske sigurnosne i obrambene politike, koja je u proteklih desetak godina jedna od najdinamičnijih politika EU.

Literatura o ulozi i značaju EU u međunarodnim odnosima izuzetno je obimna i seže nekoliko desetljeća unazad. Početne diskusije o tome vođene su sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća, a među njima se posebno istakao francuski analitičar Francois Duchene koji je davne 1972. godine smatrao EU "civilnom silom" (civilian power) koja ima za cilj širenje demokratskog standarda u svijet, i pri tome koristi snagu zasnovanu na ekonomskoj, a ne na vojnoj moći.³ Taj stav je osamdesetih godina izložen kritici, pa se tada javlja stav da je EZ "vuk u janjećoj koži" i "supersila u nastajanju" (superpower in the making), i pri tome se tvrdilo da status sile u međunarodnim odnosima može steći samo ona država ili alijansa koja posjeduje vojnu moć.⁴ U drugoj polovici devedesetih godina prošlog stoljeća, kada je EU počela razvijati vojne ambicije, prvo stidljivo unutar NATO-a, a zatim i autonomno, ponovno se rasplamsala rasprava o ulozi i značaju EU u međunarodnim odnosima, jer je bilo jasno da EU više ne može biti samo "civilna sila". Kako je EU, za razliku od ostalih velikih sila u povijesti, unatoč svom širenju i jačanju, ne samo izbjegla da kod drugih izazove strah i tako ih okrene protiv sebe, već k sebi privuče veliki broj susjednih zemalja i time preokrene mehanizam ravnoteže snaga, nazvana je "magnetskom silom".⁵ Analiza izuzetno uspješnog zalaganja EU za ukidanje smrtne kazne van granica EU i afirmaciju ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i načini na koje se te vrijednosti šire, rezultirala je time da se EU počinje promatrati i kao "normativna sila" koja odbacujući Vestfalske

¹ Vidi: C. Hill, *The Capability-Expectations Gap, or Conceptualizing Europe's International Role*, London, 1993., pp. 305-308. i K. Smith, *EU Foreign Policy in a Changing World*, (2nd. edn) Polity Press, Cambridge, 2008.

² Tu je izjavu prvi put dao za *The New York Times*, 25. siječnja 1991. godine, a drugi put tijekom Kosovske krize za *Washington Post* 25. ožujka 1999. godine

³ Mayne R. (ed), *Europe Tomorrow: Sixteen Europeans Look A head*, Fontana, London, 1972.

⁴ "Moć i utjecaj koji EZ i drugi civilni akteri vrše, ovise od strateškog okruženja koje su stvorile vojne moći država koje su van dometa kontrole civilnih aktera". Cit. u: C. Hill, op. cit. pp. 305.

⁵ R. Rosecrance, *The European Union: a new type of International Actor?*, The Hague, 1998.

principe uspijeva iznova definirati što je "normalno", a što ne, u međunarodnoj politici. Ipak, okolnosti u kojima se EU našla koncem prošlog stoljeća dovele su do toga da je EU morala u okviru integracijskih procesa precizno artikulirati svoje ciljeve, institucije i instrumente svoje vanjske politike, pri čemu je potreba stvaranja i razvoja vojnih kapaciteta EU postalo jedno od najznačajnijih političkih pitanja Unije.⁶

Integraciju u oblasti vanjske politike i obrane dugo je onemogućavala duboka podjela koja je postojala između *atlantista*, prije svih V. Britanije i Nizozemske, koje su inzistirale na ključnoj ulozi NATO-a, zatim *euro-centrista* među kojima su prednjačile Francuska i Belgija, koje su se zalagale za stvaranje autonomnih europskih oružanih snaga i *neutralnih* država, Švedske, Finske, Austrije i Irske, koje nisu bile spremne niti za jednu od opcija (težnja očuvanje nacionalnog suvereniteta). Kulminacija Kosovske krize, nakon negativnih iskustava u Bosni i Hercegovini, stvorila je povoljnu atmosferu za okupljanje svih članica oko zajedničke sigurnosno-obrambene politike EU. 1998. godine u Saint Malou potpisana je deklaracija u kojoj je konačno stajalo da EU mora imati "kapacitet za autonomnu akciju podržanu kredibilnom vojnom silom, sredstvima da se ona uporabi i spremnošću da to učini kao odgovor na međunarodne krize".⁷ Tako je stvorena *Europska sigurnosna i obrambena politika*, čime je u perspektivi vanjska politika EU dobila i svoje vojne instrumente. Bio je to događaj koji je omogućio dugoročno stvaranje i razvoj oružanih snaga EU, čiji će cilj biti suočavanje i s nizom izazova koje donosi postmoderno doba.⁸

Vojska u postmoderno doba neće se suočavati s problemom manjka zadataka. Najveći problem će predstavljati odsustvo suglasja glede vrednota i načela koja bi utvrđivala koji su zadaci, u razmjerno još uvijek velikim vojnim sastavima i mogućoj obsežnoj mobilizaciji, najznačajniji i kakav je njihov red važnosti. Velike vojske još uvijek moraju djelovati u smjeru odvratanja od nuklearnog rata; moraju

⁶ Neki analitičari posebno potenciraju nekoliko događaja, koji su obilježili početak devedesetih, a koji su nezadrživo Europu gurnuli prema traganju za vlastitim putem kada su u pitanju zajednička vanjska politika i zajednička sigurnost i obrana. Prvi se dogodio 4. ožujka 1990. godine kada je vojni sud ratne mornarice u Sjevernoj Karolini oslobodio kapetana čiji je mlazni lovac-bombarder presjekao žičaru u talijanskim Alpama usmrтивši 20 turista. Talijani su uložili protest. Drugi se dogodio u državi Arizoni kada je izvršena smrtna kazna nad njemačkim Amerikancem Walterom Lagrandom davanjem smrtonosne injekcije. Vlada Njemačke je uložila protest. Neslaganja su ispoljena i oko protivljenja SAD-a glede sporazuma u Kjotu koji se odnosi na smanjenje učinaka staklenika te Rimskog sporazuma o osnivanju Međunarodnog suda za ratne zločine, kojega SAD nije ratificirao. Uz to, u vrijeme Clintonove administracije uvedene su carine od 100% za neke europske proizvode. Nastavilo se izjavom Williama Cohena 1999., tadašnjeg američkog tajnika za obranu, koji je izjavio da je: "važno osigurati da se na ESDP ne smije gledati kao na posebnu instituciju i sposobnost, već da mora biti pod kišobranom SAD", a kulminiralo je ispoljavanjem različitih interesa i načina razrješenja sukoba u bivšoj Jgoslaviji, kada su se otvorile velike pukotine u dotadašnjoj suradnji NATO i EU. Vidi u: M. Hodžić (et. al.), *Razumjeti NATO*, Podgorica, 2007., str. 91.

⁷ Vidi tekst deklaracije na <http://www.atlanticcommunity.org/Saint-Malo%20Declaration%20Text.html> ZSBP

⁸ Postmodernizam ruši apsolutne vrednote i uvodi u diskurs duboki relativizam. Operativni termini postmodernizma su pluralizam, fragmentacija, heterogenost, razgradnja, zamjenjivost (permeabilnost) i dvosmislenost. U postmodernom društvu raspada se "smisao" identiteta s nacionalnom državom i lojalnost nacionalnoj državi što temeljito mijenja i civilno – vojne odnose.

se spremati za vođenje dugotrajnih konvencionalnih ratova; moraju biti spremne za potporu saveznicima i svestranom obavještajnom radu; moraju biti spremne za hitri odgovor i izvođenje specijalnih vojnih operacija i na hitro reagiranje u slučaju izbijanja regionalnih kriza; moraju se pripremati za pružanje pomoći u slučaju velikih nacionalnih i međunarodnih akcija zaštite i spašavanja; moraju biti spremne za izvođenje unutarnjih sigurnosnih zadataka i međunarodnih operacija u potpori mira. Ovi posljednji zadaci predstavljat će jednu od najznačajnijih funkcija oružanih snaga razvijenih industrijskih zemalja.⁹

Postmoderna vojska doživjet će pet velikih organizacijskih promjena:

- povećano prožimanje civilne i vojne sfere – strukturalno i kulturološki;
- smanjivanje razlike unutar vojne službe glede grana, rodova, činova, te vojnim u odnosu na zadaće potpore;
- promjena u namjeni vojske – prelaz od ratovanja ka misijama, koje neće biti isključivo vojničke u tradicionalnom smislu;¹⁰
- oružane snage će više biti korištene u međunarodnim misijama pod vodstvom nadnacionalnih entiteta;
- daljnja internacionalizacija oružanih snaga, kao na primjer EUROCORPS-a¹¹ i multinacionalnih ili dvonacionalnih postrojbi u državama članicama NATO-a.¹²

Postmoderne vojne organizacije morale bi biti organizacije s propusnijim granicama, plošnom hijerarhijom, decentraliziranim primanjem zapovijedi i s većom tolerancijom spram negotovosti. Morale bi biti dobro socijalno integrirane u društvo, atraktivne za sve društvene slojeve (prilagoditi radne uvjete) i kulturno raznolike, kako bi se stvarali uvjeti za zapošljavanje na temelju jednakih mogućnosti.¹³

Kako veći broj država članica u proteklom desetljeću traži svoj "postnacionalni identitet", za koji su ključni koncepti integracija i orijentacija na zajedništvo,

⁹ I. Kotnik, *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*, Ljubljana, 2002., str. 218.

¹⁰ Vojni sukob na Kosovu smatra se prvim postmodernim ratom u kojem je sve bilo postavljeno "naglavačke". Vojnici su radili kampove za izbjeglice, djelatnici civilnih organizacija za pomoć izbjeglicama tražili su vojnu intervenciju, a vojska gerilaca je pokušavala ono što se nisu usudile najjače oružane snage svijeta – sukobiti se s modernom jugoslavenskom vojskom. Članovi OUN i drugih civilnih misija postaju vodeće žrtve po broju, u odnosu prema pripadnicima vojnih postrojbi. Uravnoteženi rat je omogućilo *high-tech* oružje (informacijska tehnologija je dovela do *Revolution in Military Affairs*), kao i mediji i javno mišljenje uopće. Rat je postao svima dostupan i počeo se prenositi kao da je *play station* igrica. Time je i praktično potvrđeno da je kritično oružje dotadašnjih ratova dvadesetog stoljeća – vojnika pješaka, uspješno zamjenilo sofisticirano oružje, koje je ne samo preciznije već i smanjuje broj vojnika u postrojbama, a time i troškove vođenja rata. Vidi o tome više u: Charles C. Moskos, (et. al.), *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*, New York: Oxford University Press, 2000., pp. 6.

¹¹ *Eurocorps* je od 1986. godine njemačko-francuska brigada, temelj Europskog sigurnosno-obrambenog identiteta i zametak buduće vojske EU. To je prvi i rani doprinos ideji da "Nova Europa" mora preuzeti više odgovornosti za svoju sigurnost.

¹² O tome vidi šire u: Charles C. Moskos, John A. Williams, David R. Segal, op. cit., pp. 80.-100.

¹³ Philippe Manigart, *Postmoderne vojaške organizacije: Sociološka analiza*, Teorija in praksa 35(2), str. 362.-369.

multilateralna usmjerenost država članica imat će posljedica i na strukturu i funkcioniranje njihovih oružanih snaga. Već sada su u okviru oružanih snaga vodećih država Unije primjetni utjecaji postmoderne, posebno u motivaciji da se nekadašnja orijentacija na obranu teritorija prenese na njihove aktivnosti van nacionalnog prostora, i to poglavito, u mirovnim i humanitarnim misijama u zajednici s pripadnicima oružanih snaga Unije ili NATO-a.¹⁴ Stoga je neminovno da će ti i drugi trendovi, koji su započeli u pojedinim oružanim snagama, koje predstavljaju okosnicu oružanih snaga EU, vrlo brzo naći svoj postmoderni izraz i u okviru združenih oružanih snaga Unije. Kakve će to imati reperkusije na učinkovitost oružanih snaga EU, pitanje je na koje će odgovoriti neposredna bliža, i posebno dalja budućnost, a nama za sada preostaje, uz promišljanje o problemu, raditi stručne i znanstvene analize i o tome voditi rasprave, koje bi, u konačnici, mogle ponuditi neke valjane odgovore na jedno od temeljnih pitanja EU – dokle se stiglo u razvoju oružanih snaga EU i hoće li i koliko postmoderni trendovi utjecati na njihovu učinkovitost u realizaciji postavljenih multilateralnih vojnih i civilnih zadaća.

1. ZEU I POČECI RAZVOJA ZAJEDNIČKIH VOJNIH KAPACITETA

Ideja o stvaranju vlastite sigurnosne komponente koja ne bi ovisila o SAD datira od samih početaka stvaranja ZEU (Zapadno europska unija), odnosno od potpisivanja Briselskog ugovora koji je otvorio put stvaranja ZEU. U fazi formiranja ZEU je predstavljala savez za kolektivnu obranu, a nakon osnivanja NATO-a njena uloga je u tom pogledu postala sporedna. Do reaktiviranja uloge ZEU dolazi 1984. godine kako bi se Zapadnoj Europi omogućila izgradnja ograničenih vojnih kapaciteta. Poseban značaj u razvoju vojne komponente EU predstavlja izgradnja vojnih formacija koje bi djelovale izvan nacionalnih snaga zemalja članica u okviru rukovođenja i zapovijedanja EU. Ove snage izgrađivane su pod okriljem ZEU, a u tom smislu prvi značajan korak predstavlja francusko-njemačka inicijativa koja je dovela do formiranja *Eurokorpusa* 1992. godine. Poseban značaj ove oružane formacije predstavlja i to što ona osigurava značajnu

¹⁴ Danas je liberalna socijalna politika među pripadnicima oružanih snaga vodećih država Unije (Njemačka, Francuska, Italija itd.), od časnika do dočasnika i vojnika uzela maha. Prigovor savjesti je dobrim dijelom doveo do napuštanja brojnih oružanih snaga sastavljenih od obveznika i stvaranja profesionalnih oružanih snaga. Vojna služba, koja je prije bila cijenjena kao ulaz u značajnu referentnu skupinu, danas se počinje promatrati kao nužno zlo, koje treba izbjeći. Da je postmoderna "snažno pokucala na naša vrata" govore i ankete provedene u oružanim snagama Italije i Njemačke. U anketama o motivaciji za služenje u oružanim snagama, koje su provedene među talijanskim vojnicima u misijama u Somaliji i Albaniji, prevladavao je kao motiv angažmana u vojsci - stjecanje osobnog iskustva i materijalni interesa, a ne patriotizam. Isto tako, u anketama provedenim u Njemačkoj, tri četvrtine vojnika Bundeswehra zalaže se, ne za fokusiranje na obranu nacionalnog teritorija, već za aktivnosti van prostora države i podupire mirovne i humanitarne misije vojske u suradnji s drugim državama, kao temeljne aktivnosti vojske. Vidi o tome više u: Charles C. Moskos, John A. Williams, David R. Segal, *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*, New York: Oxford University Press, 2000., pp. 5.

podršku u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima suvremenim *Snagama za brze intervencije EU*.

Stvaranje Eurokorpusa može se smatrati posljedicom *Jelisejskog sporazuma* koji je potpisan 22. siječnja 1963. godine. Osnovni ciljevi ovog sporazuma su bili pomirenje i poboljšanje odnosa između Francuske i Njemačke. Francusko-njemački obrambeni savjet stvoren je tek 1989. godine nakon čega je oformljena i francusko-njemačka brigada koja je postala operativna koncem 1991. godine. Na sastanku u La Rochelleu 22. svibnja 1992. godine *Eurokorpus* je i formalno osnovan, a dvije nedjelje kasnije formirano je Zapovjedništvo *Eurokorpusa* u Strasbourgu.¹⁵ Osnovne komponente u organizacionoj strukturi Eurokorpusa su Glavni stožer, bojna za podršku Glavnog stožera i podređene postrojbe. Na čelu Eurokorpusa je zapovjednik ranga generl-pukovnika. Petersburškom deklaracijom definirana je obrambena uloga i postavljeni ciljevi koji mogu biti ostvareni pod pokroviteljstvom ZEU (danas pod pokroviteljstvom EU), dok su države osnivači *Eurokorpusa* odlučile u Rimu 1993. godine da ovu formaciju stave na raspolaganje ZEU. Ostale članice ZEU vidjele su u pristupanju *Eurokorpusu* mogućnost integracije vlastitih vojnih snaga u cilju stvaranja šireg europskog sigurnosnog okruženja, odnosno mogućnost doprinosa stvaranju europskog sigurnosnog identiteta, uz istovremeno zadržavanje postojeće uloge u okviru NATO-a. *Eurokorpus* je formiran kao multinacionalna vojna formacija koja ne pripada postojećoj vojnoj strukturi NATO-a, niti bilo kojoj drugoj vojnoj organizaciji. Podređen je Zajedničkom komitetu koji se sastoji od po dva predstavnika zemalja članica. Za svako angažiranje *Eurokorpusa* potrebna je njihova jednoglasna odluka. *Eurokorpus* može biti angažiran i u operacijama koje provode međunarodne organizacije kao što su OUN, EU, OESS ili NATO, na način da spomenute organizacije pošalju zahtjev Zajedničkom komitetu koji jedini može donijeti odluku o stavljanju *Eurokorpusa* pod zapovijedanje neke druge vojne ili političke strukture. Načela angažiranja *Eurokorpusa* proizlazi i iz Petersburške deklaracije i njom predviđenih zadataka u cilju jačanja Europskog stupa NATO-a. Predviđena su tri područja u kojima bi se *Eurokorpus* angažirao. Prva se odnosi na pripreme i izvođenje misija humanitarne pomoći i podrške stanovništvu područja ugroženih prirodnim ili tehničkim katastrofama; druga na misije uspostavljanja i održavanja mira pod okriljem OUN ili OESS-a; treći na direktno učešće *Eurokorpusa* u borbenim operacijama s ciljem zajedničke obrane saveznika u skladu s članom 5. Ugovora o NATO-a.

Odnosi na relaciji *Eurokorpus* – NATO definirani su 21. siječnja 1993. sporazumom sa Glavnim savezničkim zapovjedništvom NATO-a za Europu. Ovaj sporazum je određivao potencijalne misije *Eurokorpusa* u okviru NATO-a, ovlaštenja za planiranje vojnih kontigenata, potčinjenost *Eurokorpusa* NATO zapovjedništvu kao i odnose između zapovjedništva NATO-a i *Eurokorpusa* u miru. Odnosi se zasnivaju na principima obostranog uvažavanja specifičnosti

¹⁵ *Eurocorps, Basic Documents*, Internet: www.eurocorps.org./site/index.php?language=eng&content=basic_doc.

dviju organizacija, kao i na odluci da *Eurokorpus* prihvati procedure NATO-a, radi omogućavanja bržeg uklapanja u strukturu Saveza, u slučaju potčinjavanja njegovom zapovjedništvu. U sporazumu su za *Eurokorpus* predviđeni zadaci isti kao i oni utvrđeni u La Rochelleu.

Prva misija *Eurokorpusa* započela je 28. siječnja 1998. godine, kada je njegovih 470 pripadnika pridruženo Zapovjedništvu *Stabilizacijskih snaga* (SFOR) u Bosni i Hercegovini. Snage *Eurofora* su bile nadležne za osiguravanje izbora 1998. godine, kao i za podršku NATO-u tijekom zračne kampanje protiv SR Jugoslavije. Jedinice *Eurokorpusa* su bile zadužene za osiguravanje tijekom osnivačkog sastanka na vrhu *Pakta za stabilnost za Jugoistočnu Europu*, u Sarajevu 1999.

Druga misija *Eurokorpusa* započela je u siječnju 2000. godine nakon što mu je NATO povjerio zapovijedanje nad snagama KFOR-a na Kosovu, koje su činili vojnici 39 zemalja (uključujući NATO i Rusiju). Radilo se o zadatku implementacije vojnog dijela Rezolucije broj 1244 Vijeća sigurnosti OUN. To je podrazumijevalo praćenje postupaka predviđenih Rezolucijom, uspostavljanjem sigurnosnog okružja i pomoć Misiji OUN za Kosovo pri uspostavi civilne administracije.

Odluke usvojene na području ESDP imali su utjecaja na ulogu i strukturu *Eurokorpusa*. Na sastanku francusko-njemačkog obrambenog vijeća 1999. godine u Toulouseu predloženo je da se *Eurokorpus* stavi na raspolaganje EU za upravljanje u krizama. Na sastanku u Luxemburgu prosinca 1999. godine članice *Eurokorpusa* su odlučile da transformiraju ovu postrojbu u *Korpus za brze intervencije*, koji bi bio istovremeno na raspolaganju i EU i NATO-u.

2. FORMULIRANJE SIGURNOSNE DIMENZIJE EU

Koncem prošlog stoljeća EU je prepoznala nekoliko ozbiljnih nedostataka u okviru svoje *Zajedničke vanjske i sigurnosne politike* (Common Foreign and Security Policy – CFSP). Naročito u dijelu koji se odnosio na sigurnosni aspekt djelovanja Unije.¹⁶ Utvrđeno je da vojno-sigurnosni kapaciteti država članica nisu dovoljni za rješavanje novih izazova iz 90-tih godina dvadesetog stoljeća i da nisu u stanju da nametnu odgovarajuća rješenja; da je neophodno započeti formiranje zajedničkih kapaciteta kojima bi Unija potvrdila svoje vanjskopolitičke i sigurnosne ambicije; te da bi bilo poželjno smanjiti veliku ovisnost o vojnim snagama SAD u osiguravanju europske stabilnosti i sigurnosti.

Transformacija i reforma postojećih vojno-sigurnosnih kapaciteta, utvrđivanje nove sigurnosne politike, te razlaz s vojno-sigurnosnim nasljeđem¹⁷ iz doba

¹⁶ Strateški okvir hladnoratovskog perioda se promijenio uvjetujući pojavu brojnih manjih, ali ništa manje žestokih sukoba u svijetu. U tom periodu područje Balkana je predstavljalo golem izazov za EU.

¹⁷ Napuštanje koncepta stajace vojske usmjeren na obranu teritorija, zastarjela tehnika, oprema i planiranje u okvirima mogućeg velikog rata dva suprotstavljena bloka.

hladnog rata bili su važni izazovi postavljeni pred Uniju i njezine države članice u godinama koje su dolazile.

Sjeme razvoja nove sigurnosne politike i njenih pratećih, vojno-sigurnosnih kapaciteta posijano je u Saint Malou 1998. godine *Zajedničkom deklaracijom* Francuske i V. Britanije u kojoj su dvije države Unije preporučile Uniji potrebu razvoja vojnih kapaciteta za autonomno djelovanje, koji bi bili sastavljeni od odgovarajućih vojnih snaga koje bi bile sposobne, kada se odluči za njihovo djelovanje, da reagiraju na nastalu međunarodnu krizu. Između ostalog preporučeno je da Unija treba dobiti odgovarajuće strukture i kapacitete za analizu situacija, izvore obavješćivanja, kao i mogućnost za relevantno strateško planiranje, ali tako da ne bude nepotrebnog dupliranja s kapacitetima NATO-a.

Intervencija na Kosovu otkrila je ne samo brojne tehnološke nedostatke u odnosu na SAD, već i veliku ovisnost o američkim vojnim sredstvima. Veliki tehnološki jaz učinio je europske saveznike drugorazrednim učesnicima u intervenciji. Da bi izbjegla da se ponovo nađe u sličnoj, nezavidnoj poziciji, EU je odlučila da napokon počne sama kreirati svoju sigurnosnu politiku i efikasne kapacitete, koji će biti na raspolaganju diplomaciji, ukoliko to bude potrebno, prilikom rješavanja krize. Time bi se ublažio asimetrični odnos u okvirima transatlantske suradnje, a EU bi se predstavila kao ozbiljan učesnik u osiguravanju vlastite sigurnosti i obrane, koji može igrati značajniju ulogu na međunarodnoj sceni.

Na sastanku Europskog vijeća u Kölnu, održanom 3. i 4. srpnja 1999. godine udareni su temelji Europskoj sigurnosnoj i obrambenoj politici (*European Security and Defence Policy – ESDP*), u čijem središtu se nalazilo ispunjavanje Petersburških zadataka.¹⁸ Prihvaćajući odlike Deklaracije iz Saint Maloua o kapacitetima budućih snaga Unije, države članice EU su se obvezale da će ubuduće, iz postojećih nacionalnih i multinacionalnih oružanih snaga, razvijati efikasnije vojne kapacitete koji bi trebali djelovati autonomno i u skladu sa sigurnosnom politikom EU. Na sastanku su se države članice Unije dogovorile da će razvijati odgovarajuće organe za donošenje odluka u području sigurnosne politike i ispunjavanje zadatah im ciljeva. Odlučeno je da se u skladu s razvojem i jačanjem vojnih kapaciteta, razvija i industrijska i tehnološka baza obrane, uz rekonstrukciju europske obrambene industrije. U operacijama koje bude vodila EU, pored država članica EU i NATO, odlučeno je da mogu učestvovati i neutralne i nepridružene članice Unije.¹⁹

¹⁸ Na sastanku ministara vanjskih poslova i obrane država ZEU održanom 1992. godine u Petersburgu pokraj Bonna, usvojena su zaduženja (misije) u kojima bi učesvovalе države članice EU. Petersburški zadaci obuhvaćaju: 1. humanitarne zadatke i zadatke spašavanja; 2. zadatke održavanja mira; 3. zadatke borbenih jedinica u upravljanju krizama, uključujući u to i uspostavljanje mira. Bilo je razvidno da Petersburški zadaci uključuju primjenu oružanih snaga za uspostavljanje i održavanje mira, a u slučaju ugroze ne posežu na područje tradicionalnog osiguravanja nacionalne obrane i na područje kolektivne obrane. To nije isključivalo mogućnost da u narednom periodu države članice EU ne posvete veću pozornost kolektivnoj i teritorijalnoj obrani. Vidi u: A. Grizold, *Slovenija v spremenjenem varnosnem okolju*, Ljubljana, 2005., str. 59., i F. Heisbourg et. al., *European Defence: Making it Work*, Chaillot Papers 42. Paris: Institute for Security Studies Western European Union, Rujan 2000., pp. 4.

¹⁹ Operacija NATO-a na Kosovu 1999. godine ubrzala je ne samo aktivnosti na oblikovanju autonomne

Na skupu u Helsinkiju iste godine usvojeni su konkretni zadaci za naredni period, glede razvoja vojnih kapaciteta. U cilju razvoja vojnih kapaciteta Europsko Vijeće je usvojilo dokument "Glavni ciljevi za 2003. godinu", poznatiji pod nazivom *Helsinški glavni ciljevi (Helsinki Headline Goals)*. Oni su predviđali stvaranje *Europskih snaga za brze reakcije (European Rapid Reaction Force – ERRF)*²⁰ do 2003. godine sposobnih da ispunjavaju Petersburške zadatke do nivoa korpusa (do 15 brigada ili 50 do 60.000 vojnika). Prema *Glavnim ciljevima*, ove oružane snage trebale bi biti samoodržive, s neophodnim zapovjedništvom, kontrolom, obavještajnim mogućnostima, logistikom, drugim borbenim službama podrške i dodatno, po potrebi, zračnim i pomorskim postrojbama. Države članice EU morale su biti sposobne da formiraju i razmjeste po terenu te snage u roku od najviše 60 dana, i da u okviru njih imaju manje postrojbe za brze odgovore, spremne i sposobne da se uporabe u još kraćem roku. Ove postrojbe trebale su biti u stanju da izvode operacije u trajanju od najmanje jedne godine. U dokumentu je utvrđeno da je neophodno osigurati i dopunske postrojbe i podršku na nižem nivou borbene spremnosti, kako bi se omogućila zamjena i popuna prvobitno angažiranih postrojbi.²¹

Istom prilikom su osnovana i nova tijela kako bi odlučivanja u okviru ESDP bila učinkovitija – *Politički i sigurnosni odbor, Vojni odbor EU i Vojni stožer EU*. Osnivanje stalnih političko-vojnih institucija u okviru zajedničke europske sigurnosne i obrambene politike predstavlja značajan korak prema usklađivanju obrambenih politika članica Unije, ali i pri oblikovanju zajedničke europske obrane, koja uključuje zajedničko zapovijedanje i nadzor nad oružanim snagama te operativno usklađivanje sastava i kapaciteta.

europske obrane već je ubrzala i proces pretvaranja ZEU u EU. U tom periodu je i nekadašnji generalni tajnik NATO-a Javier Solana bio izabran za generalnog tajnika ZEU, a ujedno i za visokog predstavnika zajedničke vanjske i sigurnosne politike EU (*Secretary General/High Representative for the Common Foreign and Security Policy*). Položaj visokog predstavnika za CSFP automatski je uključivao i funkciju generalnog tajnika Vijeća EU i generalnog tajnika ZEU. Položaj visokog predstavnika za CFSP nije tada bio precizno definiran i odvojen od europskog komesara za vanjsku politiku, što će uskoro dovesti do sukoba između ta dva dužnosnika.

ZEU je u tom periodu bila poveznica između EU i NATO-a, s time da bi ZEU mogla ostvarivati nadzor i strateško usmjeravanje vojnih operacija s ciljem rješavanja kriza, za koje su se odlučile države članice Unije, i u kojima SAD i Kanada ne bi željele neposredno sudjelovati. Akumulacija više funkcija u jednoj osobi osigurava Vijeću EU da postane centar za političko i vojno planiranje, te analizu i savjetovanje na području ESDP. Vidi šire u: J. Howorth, *European Integration and Defence: The Ultimate Challenge?* Chailiot Papers 43. Paris: Institute for Security Studies Western European Union, 2000., str. 32.

²⁰ Oblikovanje ERRF ne smije se izjednačavati s tzv. europskom vojskom jer se ministri obrana država članica nisu tada dogovorili o stalnim oružanim snagama EU, već je riječ o vojnim sredstvima koje će države članice Unije staviti na raspolaganje za izvođenje potencijalnih operacija EU. Iz ukupnosti ponuđenih sredstava, evidentiranih u "Katalogu snaga", vojne upravljačke strukture EU bi izabrale ona koja su potrebna za svako posebno provođenje Petersburških zadataka. Države članice su se, dakle obvezale da će dio njihovih vojnih kapaciteta sudjelovati, po uzoru na NATO i OUN, u potencijalnim operacijama pod vodstvom EU.

²¹ *Helsinki Headline Catalogue* utvrđuje četiri vojna područja bitna za uspješno izvršavanje Petersburških zadataka: a. kopnene, pomorske i zračne snage; b. strateški transport; c. sustavi za navođenje, komuniciranje i obavješćivanje; d. izviđačke i osmatračke sustave na području izvođenja operacija. Helsinški glavni ciljevi: u: Anex I to Anex IV. Osnivački dokumenti su dostupni na stranici: http://ue.eu.int/cm3_folshowPage.asp?id=279&lang=EN&mode=g

Politički i sigurnosni odbor sastavljen je od nacionalnih predstavnika, kao što su visoki službenici ili veleposlanici u stalnim predstavništvima zemalja EU u Briselu. Oni se sastaju dva puta tjedno. Odbor se bavi svim aspektima CFSP i ESDP, upravlja nastalim krizama, omogućava procjenu i planiranje i daje političke savjete Europskom Vijeću. U slučaju uporabe oružanih snaga Unije, Odbor obavlja i svakodnevnu političku kontrolu vojnih operacija. Uz dogovor s predsjedništvom EU visoki predstavnik za CFSP predsjedava Odborom, posebno u slučaju većih kriza. Odbor ima značajnu ulogu i u suradnji i savjetovanju s NATO-m te u vođenju dijaloga s trećim državama.²²

Vojni odbor čine načelnici glavnih stožera država članica, koje u stvarnosti predstavljaju njihovi vojni predstavnici. Sastaje se dva puta godišnje. Odbor je najviše vojno tijelo Unije i ujedno predstavlja forum za konzultacije i suradnju između država članica. Predstavlja forum za vojna savjetovanja i suradnju država članica EU na području sprječavanja konflikata i kriznog menadžmenta. Zadatak mu je da Političko-sigurnosnom odboru i Europskom Vijeću daje savjete i preporuke o pitanjima vojnog karaktera u okviru EU. On izdaje uputstva i naredbe za sve vojne aktivnosti u okviru EU, uključujući u to i aktivnosti Vojnog stožera. Vijeće EU imenuje predsjednika Odbora iz reda bivših ministara obrane država članica ili generala s "četiri zvjezdice". Predsjedavajući Odbora nazoči sastancima Vijeća onda kada se donose odluke o vojnim pitanjima.²³

Vojni stožer daje stručne, vojne analize Vijeću prilikom pružanja podrške ostvarenju ESDP. On ujedno vodi vojne operacije upravljanja krizama pod rukovodstvom EU. Vojni stožer obavlja funkcije ranog upozoravanja, kao i procjenu situacije i strateško planiranje Petersburških zadataka, uključujući u to i identifikaciju nacionalnih i multinacionalnih europskih oružanih snaga. Funkcionira kao veza između političkih i vojnih vlasti EU i primjenjuje politiku i odluke Vojnog odbora. Pri provođenju zadaća kriznog menadžmenta Vojni stožer ima slijedeće nadležnosti: pravo pristupa informacijama relevantnih izvora i obavještajnih organizacija država članica za potrebitu analizu; priprema početno planiranje smjernica kao potpora Vojnom odboru i Političko-sigurnosnom odboru; za potrebe oba odbora oblikuje i rangira vojno-strateške sposobnosti EU; pomaže zapovjedniku operacije pri tehničkoj razmjeni vojne pomoći trećih država koje su odlučile učestvovati u operacijama EU; stalno prati sve aspekte operacije EU. Radi strateške analize povezane s planiranom operacijom i na podlozi toga može savjetovati-predlagati PSC promjenu strategije.²⁴

Sva navedena tijela počela su funkcionirati tijekom 2000. godine, a nakon sastanka Europskog vijeća u Nici, prosinca iste godine, države članice su delegirale svoje predstavnike.

²² Više vidi u: J. Howorth, op. cit., str. 33.

²³ M. Ruten, *From St-Malo to Nice. European defence: core documents*. Chaillot Papers 47. Paris: Institute for Strategic Studies Western European Union, 2001., pp. 96.

²⁴ *Council Decision on the establishment of the Military Staff of the European Union* 2001/80/CFSP (30.1.2001), Official Journal of the European Communities, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, L 27/1-L 27/3, <http://ue.eu.int/pesc/default.asp?lang=en>

2.1. Stvaranje snaga za brze reakcije EU (ERRF) – implementacija CFSP i ESDP

Kako bi se uopće krenilo u ostvarivanje *Glavnih ciljeva* iz Helsinkija, države članice EU su održale Konferenciju o prikupljanju kapaciteta.²⁵ Cilj konferencije je bio da države članice EU stave na raspolaganje svoje vojne kapacitete i strateške komponente za planiranje operacija. Dragovoljnim doprinosom i ustupanjem nacionalnih kontigenata država članica EU napravljen je "*Katalog snaga*" kojima je EU mogla raspolagati u formiranju svojih *Snaga za brze reakcije*. *Katalogom* je prikupljeno, i na raspolaganje stavljeno 100.000 ljudi, 400 borbenih aviona i 100 brodova. Tim dostupnim resursima u potpunosti su bile zadovoljene potrebe *Glavnog cilja za 2003. godinu*.²⁶ Što se tiče strateških kapaciteta, poglavito u oblasti zapovijedanja, nadzora i komunikacija, države članice ponudile su zadovoljavajući broj nacionalnih i multinacionalnih stožera na strateškim, operativnim i nižim nivoima. Kako bi osigurala da "*Katalog snaga*" bude dovoljno popunjen, EU je omogućila i europskim državama koje su članice NATO-a, ali ne i EU, kao i državama koje su podnijele zahtjev za prijam u Uniju, da učestvuju u stvaranju europskih vojnih snaga. U Deklaraciji konferencije zapisano je da ovaj proces razvijanja vojnih snaga ne uključuje "*osnivanje europske armije*" i priznato je da Vijeće sigurnosti OUN ima primarnu odgovornost za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti.

ESDP je dobio svoje ozvaničenje u *Ugovoru o EU* iz Nice 2000. godine. U okvirima Ugovora, pratećih deklaracija i predsjedničkih izvješća potvrđene su odluke, usvojene u prehodne dvije godine, koje su se odnosile na budući razvoj ESDP i njene kapacitete.

2.2. Prilagođavanje ESDP novim okolnostima

Teroristički napad od 11. rujna 2001. godine na SAD upozorio je EU da mora pristupiti redefiniranju razvoja ESDP i njegovih ciljeva i instrumenata. Sigurnosna i vanskopolitička politika EU nije više mogla biti samo usmjerena na rješavanje Petersburških zadataka (sprječavanje sukoba, održavanje mira i upravljanje u krizama), već ih je morala proširivati. Zbog promijenjenog međunarodnog sigurnosnog konteksta i shvaćanja sigurnosti, terorizam i borba protiv terorizma te zaštita samih građana EU morali su biti u fokusu rasprave o daljnjem razvoju ESDP i njenih kapaciteta.²⁷ Pojava novih sigurnosnih prijetnji nije odvrtila EU

²⁵ Capabilities Commitment Conference, 20. studenog 2000.

²⁶ M. Rutten, op. cit., pp.160.

²⁷ Nekoliko dana nakon terorističkog napada na SAD održan je specijalni sastanak Europskog vijeća, na kojem je donesen Plan aktivnosti u borbi protiv terorizma. Njime je utvrđeno nekoliko područja koja je EU morala unaprijediti i razviti kako bi se mogla uspješno suprotstaviti terorizmu: suradnja policije i pravosuđa; razvoj međunarodnih pravnih instrumenata; sprječavanje financiranja terorizma; jačanje sigurnosti zračnog prometa i usklađivanje europskih aktivnosti u svijetu. Vidi: *Plan of action to combat*

od prethodno zacrtanih ciljeva. Novi izazovi su samo pojačali potrebu razvoja europskih vojnih kapaciteta. Opomenuta terorističkim aktima u SAD, EU je poduzimala sve što je bilo u njezinoj moći da konačno oformi opipljive vojne kapacitete sa kojima bi mogla učestvovati u okvirima ESDP.

U Laekenu, u prosincu 2001. godine pokušalo se poglasiti ESDP operacionalnom. Ipak, ukupna ocjena u Deklaraciji je bila da je dostignuta djelomična funkcionalnost i spremnost za djelovanje, jer je EU bila u mogućnosti da provodi samo određene operacije predviđene Petersburškim zadacima (određene zadatke upravljanja krizama).²⁸ Kako bi ESDP bila u potpunosti operacionalizirana i formirana ERRF usvojen je *“Plan aktivnosti europskih kapaciteta”* (ECAP). Naime, kako su na Konferenciji o unapređenju kapaciteta, održanoj u prosincu 2001. godine utvrđeni mnogi nedostaci u dostupnosti sredstvima i kapacitetima namijenjenim za realizaciju ERRF, ECAP i njegove prateće radne grupe trebale su ispraviti i otkloniti utvrđene manjkavosti i unaprijediti vojne kapacitete Unije.²⁹ Da bi *“Plan aktivnosti”* uspješno funkcionirao date su četiri smjernice, koje su trebale ukloniti uočene nedostatke: poboljšanje efektivnosti i učinkovitosti europskih obrambenih kapaciteta kroz suradnju država članica Unije; oslanjanje na dragovoljne priloge država članica u ostvarivanju europske obrambene suradnje (*bottom-up approach*); koordinacija između država članica EU, kao i suradnja s NATO; javna podrška *“Planu aktivnosti”* kroz njegovu transparentnost.

2.3. Suradnja EU i NATO – “Berlin plus” i NATO snage za odgovor

Kakvi su odnosi NATO-a i EU, odnosno Europske sigurnosne i obrambene politike proteklih desetak godina?³⁰ Možda je najbolji odgovor na ovo složeno pitanje dao generalni tajnik NATO-a Jap de Hop Shefer na konferenciji u Berlinu početkom 2007. godine, kada je ustvrdio da ti odnosi slične na “zamrznuti sukob”, ali da je svakako začuđujuće koliko je malo prostora ostalo za suradnju.³¹

terrorism, 21. rujna 2001., Brussels, u: M. Rutten, (ed.), *Chaillot Papers 51., From Nice to Laeken, European defence: core document*, EU Institute for Security Studies, Paris, April 2002., pp. 155-154.

²⁸ *Declaration on the Operational Capability of the Common European Security and Defence Policy*-Laeken, december 2001.

²⁹ Prema nekim izvorima, broj nedostataka se kretao od 42 do 55. Najvažnijim nedostacima, koji uveliko otežavaju razmještanje i uporabu vojnih kapaciteta ocijenjeni su: strateško zračno i pomorsko prebacivanje snaga; logistika s infrastrukturu potrebnu za opstanak i samoodržanje upućenih postrojbi u operaciju; oprema za učinkovito djelovanje/ratovanje; i zapovjedno-obavještajno-izviđačka komponenta. Vidi: http://www.euro-pal.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/studiesdp_en.pdf, 20/11/2008, p. 10.

³⁰ Sve to treba promatrati i u svjetlu činjenice da je u Nacionalnoj sigurnosnoj strategiji SAD 2007. godine NATO svrstan u red skromnijih regionalnih aktera, iako je i dalje proglašen “vitalnim stupom američke vanjske politike, koji proširen treba i dalje djelovati kao instrument mira i sigurnosti u mnogim krajevima svijeta”. Autori dokumenta su Europu postavili na četvrto mjesto iza zapadne hemisfere, Afrike i Bliskog istoka. Vidi: *The National Security Strategy of the United States of America*, Washington 2006., poglavlje VIII., *Develop Agendas for Cooperative Action with the other Main Centers of Global Power*, pp. 35-42.

³¹ Već 2005. godine njemački kancelar Gerhard Schröder je na Konferenciji o sigurnosnoj politici u Minhenu istaknuo da: “NATO više ne predstavlja primarno mjesto gdje transatlantski partneri raspravljaju i kordiniraju suradnju”. Vidi u: M. Hadžić (et.al.), op. cit., str. 89.

Države članice Unije su bile svjesne da bez daljnjeg razvoja odnosa s NATO-om njihovo opredjeljenje za samostalniji pravac razvoja sustava sigurnosti u Europi nije bilo moguće, tako da su se tražili modaliteti za ostvarivanje postojećih oblika konzultacija, suradnje i bližeg dogovaranja između EU i NATO. Konkretni koraci učinjeni nakon skupa EU u Santa Maria da Feira 2000. godine, na kojem je predloženo formiranje četiri *ad hoc* EU-NATO radne grupe, radi uspostavljanja neposredne veze između *Političkog* i *sigurnosnog odbora* EU i Vijeća NATO, nisu naišli na pozitivan prijam od strane SAD i nekih članica NATO-a, prije svega Turske. Američka državna tajnica Madeline Albright je kritizirala preuređenje odnosa EU-NATO, smatrajući da bi to moglo dovesti do "presijecanja" transatlantskih veza, dupliranja vojnih izvora, kao i da je usmjereno protiv europskih članica NATO koje nisu i članice EU.³²

Terorizam i rat protiv terorizma, koji su pokrenule SAD, s namjerom da se ta najnovija globalna sigurnosna prijetnja suzbije i spriječi, doveli su do potrebe za transformacijom cjelokupnog sigurnosnog promišljanja na početku ovog stoljeća, a u tom kontekstu je posebno mjesto predstavljala nužda za stvaranjem malih, efikasnih, pokretljivih vojnih snaga, koje u vrlo kratkom roku mogu reagirati na pojavu krize i omogućiti uspostavu stabilnosti i sigurnosti. Da bi se na globalnom planu uspješno odgovorilo izazovu terorizma uspostavljena je suradnja između EU i NATO-a, koja je trebala ubrzati transformaciju ESDP i njeno prilagođavanje stvarnosti. Samit Sjevernoatlantske alijanse u studenom 2002. godine u Pragu donio je jednu novinu, koja će utjecati na dalji razvoj vojnih kapaciteta EU. Naime, na samitu je odlučeno da se osnuju *NATO snage za odgovor (NATO Responce Force – NRF)* koje bi trebale biti najmodernije opremljene, fleksibilne, brzo primjenjive, međusobno usklađene i samoodržive. U svom sastavu bi imale kopnene, pomorske i zračne snage, koje su u stanju da izvrše čitav niz misija NATO. Ove snage bi trebale postati operativne do 2006. godine i usuglašene s *Europskim snagama za brzu reakciju - ERRF*. Predviđeno je da NRF broje 21. 000 vojnika, koji će biti u stanju razmjestiti se u području krize u roku od pet dana, i biti samoodržive u periodu od 30 dana.³³ *NATO snage za odgovor* po potrebi mogu služiti ili kao snage koje amostalno provode operaciju ili kao prethodnica većim vojnim snagama.³⁴

Formiranje ovakvih malih i pokretljivih snaga sa specifičnom ulogom trebaju poslužiti kao model za države članice EU da u narednim godinama promisle o stvaranju sličnih vojnih kapaciteta Unije u okviru ESDP.

Nakon samita u Pragu, koji je potvrdio suradnju NATO i EU, ali i olakšao Uniji provođenje Petersburških zadataka, stvoreni su uvjeti za zaključenje *Deklaracije o Europskoj sigurnosnoj i obrambenoj politici* 16. prosinca 2002. godine, poznatijoj

³² U to vrijeme članice NATO-a koje su bile izvan EU su bile: Turska, Island, Norveška, Republika Češka, Poljska i Mađarska.

³³ N. Gnesotto (ed.), *European Defence – A Proposal for a White Paper*, Institute for Security Studies EU, Paris, 2003., pp. 62.

³⁴ *Stand-alone or initial entry force for larger, follow-on forces.*

kao *"Berlin plus"*.³⁵ Ovom Deklaracijom je nakon višegodišnjih pregovora EU i NATO, konačno dogovoreno strateško partnerstvo između dviju organizacija u upravljanju krizama i sprječavanju sukoba izazvanih dupliranjem kapaciteta. Koristi iz ovog dogovora izvukle su i države koje su članice Alijanse, a nisu članice EU. Zahvaljujući dogovoru Turske i EU sada su i one države koje nisu članice EU mogle učestvovati u aktivnostima ESDP.³⁶ *"Berlin plus"* aranžmanima izvršena je dublja povezanost, kao koordinacija aktivnosti, suradnje i konzultacija EU i NATO, uz mogućnost da se razvijaju i drugi, novi, oblici suradnje i zajedničkih akcija. *"Berlin plus"* je omogućio: pristup Unije NATO operativnom planiranju; korištenje kapaciteta i sredstava NATO-a u operacijama pod vodstvom NATO-a; mogućnost stvaranja europskog zapovjedništva pod kontrolom zamjenika Glavnog savezničkog vojnog zapovjednika za Europu, u okviru Glavnog zapovjedništva savezničkih snaga u Europi.

2.3.1. Praktična provedba *"Berlin plus"* dogovora

A. Prva vojna operacija EU – Concordia (Makedonija)

Unija je, nedugo nakon usvajanja dogovora *"Berlin plus"*, dobila priliku da provjeri svoje mogućnosti i kapacitete u stvarnim – realnim okolnostima u Makedoniji. Na poziv makedonske vlade EU je 31. ožujka 2003. godine započela svoju prvu vojnu operaciju na terenu, pod nazivom *Operacija Concordia*. U operaciji malog obujma, s oko 350 lako naoružanih vojnika iz 27 država, članica i nečlanica EU, smijenjene su snage NATO u Makedoniji. Značaj ove operacije je u tome što je EU omogućen pristup NATO kapacitetima, prema dogovoru *"Berlin plus"*. Provedbom ove vojne operacije na terenu Unija je imala opipljiv dokaz da je u stanju realizirati vojne operacije, što joj je olakšalo proglašenje *Glavnih ciljeva* ostvarenim.

- EUPOL Proksima

Policijska misija EU u Makedoniji, naslijedila je tek završenu vojnu operaciju Concordija 15. prosinca 2003. godine, koja je imala za cilj da učvrsti pravo i poredak u zemlji; provede reforme Ministarstva unutarnjih poslova i policije; stvori pograničnu policiju, te da poveća policijsku suradnju sa susjednim državama. Nakon dvogodišnjeg mandata Proksimu je zamijenila misija Policijskog savjetodavnog tima EU, koji je bio sastavljen od 30 policijskih savjetnika radi daljnjih reformi MUP Makedonije.

³⁵ *"Berlin plus ugovor"* ili *"Berlin plus dogovor"* nosi naziv po sastanku ministara vanjskih poslova NATO-a, održanom u Berlinu 1996. godine, na kojem je usvojena odluka o izbjegavanju dupliranja kapaciteta EU i NATO-a. Ovim dogovorom planirano je osiguravanje bolje suradnje EU i NATO-a, te omogućavanje Uniji da, u posebnim operacijama koje bi vodila samostalno, koristi sredstva i kapacitet NATO-a. Vidi o tome šire: A. Grizold, op. cit., str. 75.-76. i <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue3/english/art2.html>.

³⁶ Turska je, bojeći se da ne izgubi mogućnost utjecaja na odluke EU o europskim sigurnosnim pitanjima, iako nije članica EU, već 2000. godine ponudila EU 6.000 pripadnika oružanih snaga i vojne zrakoplove F-16., pa je ovaj dogovor značio i formalno priključenje Turske ESDP.

U svibnju 2003. godine na sastanku Vijeća za opće poslove i vanjsku politiku potvrđeno je da EU posjeduje operacionalizirane kapacitete za puno provođenje Petersburških zadataka, uz napomenu da spomenuti kapaciteti imaju nedostataka, koji bi se trebali ukloniti *Planom aktivnosti europskih kapaciteta*. Svjesna da posjeduje kvantitet, a ne kvalitet vojnih kapaciteta, Unija je koncem 2003. godine najavila da su joj potrebni novi rokovi za ujednačavanje kvantiteta i kvaliteta svojih snaga.³⁷ Rok za koji su se svi u Uniji zalagali trebao se pomaknuti za konac 2010. godine.

B. Vojna operacija u Kongu - Artemis (Kongo)

Prije nego što će koncem 2003. godine Unija usvojiti *Strategiju europske sigurnosti*, vojni kapaciteti EU su dobili još jednu prigodu za provjeru svojih sposobnosti. Pokrenuta je operacija *Artemis* u Kongu. Operacija, ograničenog roka trajanja, prva van europskog kontinenta, polučila je potpuni uspjeh. Učestvovala su isključivo europske postrojbe, čiju su glavninu činili Francuzi (kao vodeća nacija - *framework nation*), i za razliku od operacije u Makedoniji, nisu korišteni kapaciteti NATO-a. Političko-sigurnosni odbor je bio odgovoran za politički i strateški nadzor operacije. Vojni odbor EU bio je odgovoran za dosljedno provođenje vojne operacije u kojoj je učestvovalo 1800 vojnika. Operacija je, kao "prethodna", trebala omogućiti poboljšanje sigurnosne i humanitarne situacije u jednoj provinciji Konga, u sastavu misije MONUC, koju je organizirala OUN. Operacija *Artemis* je uspješno provedena jer je na geografski ograničenom prostoru i u određenom vremenskom okviru zaustavila sukobe plemena Hema i Lendu.

Konac veoma plodne godine za ESDP završio je usvajanjem *Strategije Europske sigurnosti* na sastanku Europskog vijeća u Bruxellesu, 12. prosinca 2003. godine. Ovim dokumentom napravljene su analize postojećih sigurnosnih ugroza i strateških ciljeva kojima teži EU, te date preporuke koje bi trebale prihvatiti države članice u cilju boljeg i učinkovitijeg ostvarenja europske sigurnosne politike. Bila je to godina u kojoj se EU napokon pomaknula od faze planiranja u fazu ostvarivanja sigurnosne politike.

Ostvareni *Glavni ciljevi*, objedinjeni vojni kapaciteti i prikupljena sredstva koja trebaju stajati na raspolaganju prilikom osnivanja *Europskih snaga za brzu reakciju*, *Plan aktivnosti europskih kapaciteta* koji je imao zadatak da ukloni uočene nedostatke radi boljeg i učinkovitijeg ERRF, prve prave vojne misije na terenu, te vizija uloge EU u svijetu (*Strategija europske sigurnosti*), bili su temelji daljeg razvoja i jačanja vojnih kapaciteta EU. Na temelju svih dotadašnjih spoznaja EU je 2004. godine pokrenula novi ciklus promjena u svojoj sigurnosnoj politici i transformacije svojih vojnih snaga.

C. Vojna operacija EU u Bosni i Hercegovini – Althea

Misija EU u BiH pokrenuta je u siječnju 2003. godine sa zadaćom da preuzme funkcije i zadatke Međunarodnih policijskih snaga UN, koje su u BiH

³⁷ *Informal meeting of European defence ministers*, Rome, 3-4. october, 2003., *ibid.*, pp. 231.

bile raspoređene zajedno s UNPROFOR-om, a kasnije sa SFOR-om, nakon Dejtonskog sporazuma 1995. godine. Misiju je u početku činilo 500 policajaca, da bi se kasnije smanjio na 200. Mandat misije je trajao do prosinca 2005. godine kada je ponovo obnovljen do konca 2007.

Nakon usvajanja *Europske strategije sigurnosti*, povećavanjem broja članova Unije i usvajanjem nacrtu Ustava EU povećale su se i ambicije EU da se iskaže u sposobnosti rješavanja većih sigurnosnih problema. Pogodan momenat je uslijedio nakon odluke NATO saveza da povuče svoje snage iz BiH. Smjena SFOR-a snagama EUFOR-a započela je 2. prosinca 2004. godine. Operacija Altea je do sada najveća i najpospešnija vojna operacija EU u kojoj je angažirano oko 7000 vojnika iz 33 zemlje (22 iz EU i 11 ostalih). Operacija se provodi na temelju Berlin plus ugovora i EUFOR raspolaže sredstvima i kapacitetima NATO. Mandat im u BiH još uvijek traje.³⁸

Osim gore navedenih operacija EU je do sada angažirao svoje vojne i policijske kapacitete i u nizu država van Europe i time počeo dokazivati svoj kredibilitet, preuzimajući značajan dio odgovornosti i u rješavanju niza problema u državama Afrike, Bliskog istoka i Azije. Tako su EU kapaciteti angažirani u humanitarnim, policijskim te akcijama održavanja mira, kao npr.: AMIS II (Darfur-Sudan), EUPOL Kinshasa (Kongo), EUJUST LEX (Irak), EUPOL COOPS (Palestina), EUSEC DR CONGO, AMM (promatračka misija u Indoneziji), EU BAM Rafah (granična kontrola na granici Egipat-Gaza), Pogranična misija EU između Moldavije i Ukrajine, EUROFOR DR Kongo, EULEX Kosovo, EUPOL Afganistan, EU NAVFOR – Somalija – ATALANTA, EU TCHAD/RCA i EUMM Gruzija.

2.4. Glavni ciljevi za 2010. – Headline Goals 2010

Na sastanku Europskog vijeća 2004. godine utvrđeno je da Helsinški ciljevi iz 1999. godine nisu dostignuti i da su otkriveni brojni nedostaci koji su ometali kvalitetno funkcioniranje vojnih kapaciteta. Stoga su utvrđeni novi *Glavni ciljevi za 2010.* (Headline Goals 2010) koji bi trebali sa novim zadacima, ciljevima i kriterijima podići kvalitet europskih vojnih kapaciteta. EU je ispoljila namjeru da proširi spektar svoga djelovanja te da Petersburškim zadacima pridruži i zadatke iz *Europske sigurnosne strategije*. Za poboljšanje kapaciteta ESDP u *Glavnim ciljevima* su utvrđene kao glavne aktivnosti: osnivanje civilno-vojnog odjela unutar Glavnog stožera EU tijekom 2004.; osnivanje *Europske obrambene agencije* tijekom 2004.; ostvarivanje zajedničke koordinacije u strateškom prebacivanju snaga do 2010.; razvoj Europskog zapovjedništva za zračno prebacivanje do 2010.; formiranje borbenih grupa do 2006.; osiguravanje nosača zrakoplova s pratećim brodovima do 2008.; poboljšanje i usklađivanje rada cjelokupne komunikacijske opreme i srestava na svim nivoima operatike do 2010.; utvrđivanje standarda i

³⁸ O svim operacijama EU vidi šire u: Gnesotto Nicole (ed), *EU Security and Defence Policy – The first five years (1999.-2004.)*, Institute for Security Studies EU, Paris, 2004., pp. 111-129., i Grevi Giovanni, Lynch Dov, Missiroli Antonio, *ESDP Operations*, Internet, www.iss.eu.org/esdp/09-dvl.am.pdf.

kriterija za vojne snage država članica kako bi bile angažirane u operacijama EU do 2010.³⁹

2.4.1. Europska obrambena agencija (European Defence Agenci – EDA)

Kako unapređivanje vojnih kapaciteta kroz *Plan aktivnosti europskih kapaciteta* nije dao očekivane rezultate EU je odlučila da situaciju promijeni konceptom "top-down", po kojem bi EU, kao nacionalna tvorevina, imala ključnu ulogu u procesu izgradnje vojnih kapaciteta, a ne države članice, od čijih je dragovoljnih doprinosa do tada ovisila. S tim ciljem je formirana *Europska obrambena agencija* koja je trebala osigurati implementaciju *Plana aktivnosti europskih kapaciteta*. Agencija je bila nadležna za: razvoj obrambenih kapaciteta Unije u okviru upravljanja u krizama; promoviranje i unapređenje suradnje među državama EU u naoružanju; jačanje industrijsko-tehnološke baze europske obrane; i stvaranje zajedničkog europskog tržišta vojne opreme i promoviranje istraživanja strateških tehnologija za budućnost.⁴⁰ Na čelu EDA nalazi se Visoki predstavnik ESDP, a u radu Agencije, osim Danske, učestvuju sve druge države članice EU.

2.4.2. Borbene grupe EU (EU Battle Groups)

Borbene grupe EU čine ključni dio *Glavnih ciljeva*. Konceptija *Borbenih grupa* počela se razvijati nakon operacije *Artemis* u Kongu. U namjeri odgovora na nove ugroze i pariranju NATO-ovih malih i učinkovitih snaga za odgovor, EU je započela s novom koncepcijom. Europske snage za brze reakcije, masivne i s brojnim elementima, nisu zadovoljile postavljene kriterije, te je odlučeno da se od vojnih snaga koje su date na dispoziciju EU osnuju male borbene grupe. Tako bi EU mogao raspolagati s novim vojnim instrumentom za brze odgovore na krize. Borbene grupe su zamišljene kao male, učinkovite, lake za razmjешtanje i međusobno usklađene vojne snage sposobne da izvode samostalne operacije ili da budu prethodnica glavnih snaga u većim operacijama. Jedna borbena grupa, veličine ojačane bojne, trebala bi imati 1500 vojnika s potrebnom borbom podrškom i logistikom. Uz poštivanje multinacionalnog principa borbene grupe se mogu oformiti: od strane jedne vodeće države (framework nation), kojoj se pridružuju kao dopuna druge države ili kao multinacionalna koalicija više država, članica EU, NATO-a ili država kandidata za EU.⁴¹ Zamišljene su za ratovanje do 30 dana, maksimalno do 120 dana, nakon odluke Europskog vijeća o pokretanju operacije. Zajedno s dostignućem pune operacionalizacije borbenih grupa, utvrđen je broj od 13 borbenih grupa, 2007. godine EU je formirala *Operativni centar*, koji je pridružen Glavnom stožeru EU, s ciljem da zapovijeda misijama i operacijama

³⁹ G. Lindström, *The Headline Goal-Updated April 2006.*, Internet, <http://www.isseu.org/esdp/o5/gl.pdf>.

⁴⁰ A. Grizold, op. cit., str. 69.-70.

⁴¹ Što se Republike Hrvatske tiče, za sada bi trebalo samo napomenuti da je ona, kao nova članica NATO-a i, nadamo se uskoro EU, u planu da opremi svoj dio multinacionalnog kontingenta borbene grupe EU 2012. godine. Nije potrebno govoriti pred kojim će se izazovima naći Hrvatska, od gospodarskih, finansijskih do socijalnih, da bi odgovorila tom zadatku, kao nova članica EU.

koje budu povjerene borbenim grupama.⁴² Većinu financijskih sredstava potrebnih za provođenje operacija borbenih grupa snosit će države članice čije postrojbe su uključene u određenu operaciju. Do 2010. godine, u okviru operacionalizacije *Glavnih ciljeva*, planirano je da svake godine, počevši od 2005. godine, kada su formirane prve borbene grupe, pa do 2007. godine, kada treba biti oformljeno 13 borbenih grupa, četiri borbene grupe budu u stanju pripravnosti, po dvije za svako polugodište. Prema planovima, svaka borbena grupa bi trebala biti sposobna za vođenje dviju operacija skoro istovremeno. Da bi određena postrojba stekla status borbene grupe utvrđeni su sljedeći kriteriji i standardi: dostupnost (vojnih kapaciteta za provođenje operacije); primjenjivost; mogućnost razmještanja; spremnost za djelovanje; fleksibilnost, povezanost; samoodrživost; opstanak; medicinska zaštita i međusuklađenost snaga.

U proteklom periodu, od 2005. godine, kada su dva kontigenta formirali Njemačka, Finska i Nizozemska te Francuska i Belgija, do danas otvorilo se više pitanja. Na sastancima ministara obrane i vanjskih poslova otvorio se problem da li te borbene grupe držati u pričuvi ili ih slati u druge mirovne misije EU po svijetu.⁴³ Dio članica, na čelu sa Švedskom zalažu se za fleksibilniji pristup i korištenje borbenih grupa u misijama EU, a drugi dio, koje predvode Njemačka i Nizozemska, smatraju da bi se borbene grupe i dalje trebale držati u pripravnosti za namjenu iz *Glavnih ciljeva*. Uz to, kao nekakvo polovično rješenje nudi se i mogućnost da jedna bojna bude u pričuvi, a da se druga šalje u mirovne i humanitarne misije širom svijeta. Raspravu o budućnosti borbenih grupa potakle su reakcije oporbenih stranaka u nekim od država *Nordijske skupine*, koja je bila u pričuvi prvi dio 2008. godine, nakon što su objavljena izvješća da je Švedsku, kao glavnu državu, držanje toga kontigenta koštalo 100 milijuna eura. U uvjetima globalne ekonomske krize i recesije, postavlja se pitanje financijske sposobnosti, posebno manjih država, da financiraju takve snage. Snage koje se ne koriste i čije opremanje i održavanje jako puno košta, a koje nemaju namjenu izvođenja velikih borbenih operacija, mogle bi biti veliki kamen kušnje za implementaciju ESDP i europske sigurnosne strategije. U tom smislu uvodi se novi *stand up found* koji bi jamčio brži pristup sredstvima proračuna Unije u slučaju krize ili nabavke nove opreme.

Bez obzira na sva otvorena pitanja može se reći da uspješna uspostava koncepta BG ne bi trebalo voditi zanemarivanju implementacije Glavnog cilja. Da bi se krenulo sa većim, zahtjevnijim scenarijima, EU ne treba više samo BG, nego treba snage koje bi djelovale nakon operacije borbenih grupa. Ove grupe imaju ograničenu uporabu. U tom smislu, prioritet je nastavak implementacije, i najvjerojatnije

⁴² Postoje tri nivoa vojnih stožera za operacije – strateški nivo, operativni nivo i taktički nivo. Na strateškom nivou postoje tri načina zapovijedanja: Glavni stožer EU s Operativnim centrom; predefimirani operativni stožeri koji stoje na raspolaganju EU i nalaze se u pet država (V. Britanija, Francuska, Njemačka, Italija i Grčka); zapovijedanje kroz *Berlin plus*, gdje na raspolaganju operacijama EU stoje kapaciteti NATO-a – Glavno zповједništvo savezničkih snaga u Europi (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe*).

⁴³ Posljednji sastanak ministri obrane država članica EU održali su u Göteborgu 28. i 29. rujna 2009. godine, predmet žestoke rasprave bio je upravo daljnji status i uporaba borbenih grupa.

usavršavanje brzog vojnog djelovanja, radije nego mijenjanje koncepta BG. Slično tome, moglo bi biti neophodno usavršiti širi pristup upravljanju konfliktom kako bi se riješili relevantni ne-vojni aspekti brzog djelovanja, posebno kada je u pitanju izlazna strategija i transfer konflikta pod civilnu odgovornost.

Kao prelazna mjera, borbene grupe EU su ogromno dostignuće. Njihovom uspostavom EU je pokazala sposobnost da brzo pređe sa riječi na djela. Ove snage daju bitan instrument EU, kada je u pitanju sveobuhvatan pristup upravljanja kriznim situacijama, a samim tim uvećavaju legitimnost i kredibilitet Unije.

Treba imati na umu da BG ne mogu biti jedini vanjski akteri u operaciji na terenu. Isto tako će najvjerojatnije morati koordinirati vlastite napore sa misijama međunarodnih organizacija, kao što su UN, OESS, te sa nevladinim sektorom. Moguće je postojanje paralelnog angažmana, kako policijskih tako i civilnih eksperata. Da bi se osiguralo da BG operacije ne štete glavnom strateškom cilju operacije, nego olakšavaju uspjeh i željeni učinak, u obzir se mora uzeti i EU koncept civilno-vojne suradnje.

Sve ovo upućuje na sveobuhvatan pristup, od same faze planiranja pa do (ponovnog) angažmana jedinice. Iako će ovo povećati složenost misije, ovo će dugoročno biti od velikog značaja za postizanje uspjeha.

2.4.3. "Stalno strukturirana suradnja" - institucionalni okvir za stvaranje većih vojnih postrojbi EU

Kako je EU doživjela neuspjeh u pokušaju usvajanja Ustava EU, 2007. godine je pripremljen prijedlog Lisabonskog ugovora, koji bi trebao većim dijelom zamijeniti Ustav EU. Nakon ponovljenog referenduma u Irskoj, koji je za razliku od prvog dao pozitivan odgovor, izgledno je da bi Lisabonski ugovor mogao biti u operativnoj funkciji do konca 2009. godine. Lisabonski ugovor, kojim se mijenja Ugovor o EU i Ugovor o osnivanju EZ (EU stječe pravnu osobnost i postaje subjekt međunarodnih odnosa!) te proširuju Petersburške zadatke kojima se unose novine u ESDP i ZVSP, ima kao jedan od ključnih ciljeva da poboljša institucionalnu arhitekturu i ponudi bolju mogućnost za jačanje kolektivne akcije EU.⁴⁴

Ugovor predstavlja snažan poticaj za europske obrambene ambicije, ali je daleko od pokušaja stvaranja zajedničke vojske EU. Iako obrana i dalje ostaje pretežito nacionalno pitanje, Ugovor uvodi u okviru ESDP pojam "stalno strukturirana suradnja" kojom se uz dosadašnja institucionalna rješenja iz Glavnih ciljeva i europske sigurnosne strategije uvodi i mogućnost da u okviru sigurnosnih pitanja (koncept borbene grupe) najrazvijenije države članice idu i dalje od do sada dogovorenog. Naime, vodeće države EU mogu osnivati i posebne

⁴⁴ Lisabonski ugovor treba zadovoljiti tri tipa zemalja: one koje traže obvezu uzajamne obrane; one koje žele zaštititi svoje tradicionalno neutralne pozicije-status; one koje ne žele da se Ugovorom potkopa suradnja s NATO i iz toga utvrđene obveze, jer za njih NATO ostaje temelj kolektivne obrane i sredstvo te obrane.

postrojbe, i za njih izdvajati dodatna sredstva. Suradnja među tim državama bi se zasnivala na solidarnosti, uzajamnoj obrani i obvezi pružanja pomoći u slučaju agresije ili terorističkih napada. "Stalno strukturirana suradnja" može otvoriti presedan da grupa najrazvijenijih zemalja (V. Britanija, Njemačka, Francuska, Italija, Španjolska i sl.) u okviru te suradnje može sama pokrenuti misiju u ime EU, ali i da ovakva *ad hoc* misija izađe i van okvira EU i bez njezina mandata. Ugovorom je utvrđeno da Europsko vijeće mora jednoglasno odlučivati o vojnim misijama EU, a kvalificiranom većinom ako je riječ o misiji zemalja "stalno strukturirane suradnje". Ugovorom je potvrđena obveza daljnje suradnje s NATO-om i poštivanje uzajamnih obveza. "Stalno strukturirana suradnja" je posebno razrađena u *Protokolu o stalno strukturiranoj suradnji* gdje je utvrđeno da je ona otvorena za sve države članice koje se obvezuju da intenzivnije razvijaju svoje kapacitete u multinacionalnim snagama u okviru ESDP i Europske obrambene agencije i identificiraju zajedničke ciljeve u svezi obrane. Države članice trebaju usvojiti *Instrumente za njihovu suradnju* u sferi obrane, poštujući pri tome ESDP, program Europske obrambene agencije i ugovorne obveze s NATO-om.⁴⁵

Sve utvrđene mjere iz recentnih dokumenata EU, posebno *Glavnih ciljeva za 2010.* imali su za cilj da osnaže europske vojne kapacitete i EU daju snažniji politički i vojni kredibilitet u međunarodnim odnosima ali, do sada, ipak nisu doveli do stvaranja zajedničkih vojnih snaga, što i dalje ostaje neskrivena želja nekih od vodećih država, kao što su Francuska i Njemačka. U ostvarivanju toga cilja za sada se nalazi ne samo dio *atlantista*, već i država koje svoju tradicionalnu neutralnost za sada ne žele kompromitirati. Da li će se, i kada, zajedničke stalne vojne snage uopće uspostaviti ovisi o nizu čimbenika, a posebno o budućim sigurnosnim ugrozama i mogućoj eskalaciji širih regionalnih i globalnih konflikata, koji bi mogli kompromitirati suradnju EU i NATO, ili dovesti do suprotstavljanja njihovih vitalnih strategijskih interesa. U tom kontekstu uvijek ostaje jedno od temeljnih pitanja da li inzistiranjem NATO-a na bespogovornom vodstvu, kao i dupliranjem kapaciteta EU i NATO potkopavaju ili snaže svoje i zajedničke obrambene sposobnosti.

2.4.4. Formiranje Europske žandarmerije (*European Gendarmerie Force*)

Političko-sigurnosni odbor EU je 2004. godine predstavio dokument kojim inicira formiranje Europske žandarmerije (*Declaration of Intent on the European Gendarmerie Force*). Inicijativu je pokrenula Francuska. Interes za osnivanje ovih postrojbi je proizašao iz dotadašnjih iskustava na konfliktnim područjima, na kojima su djelovale u vojnoj misiji vojne postrojbe država EU, u okviru kojih se

⁴⁵ Vidi na: http://europa.eu.int/eur-lex/eng/treaties/dat/eu_cons_treaty_en.pdf ili na: http://www.europarl.europa.eu/meetsdocs/2004_2009/documents/pr/545/54546.en.pdf

spoznala činjenica da EU postrojbe uz vojnu, moraju osigurati i javnu sigurnost. Države koje su u svom nacionalnom sustavu imale osnovane policijske snage s vojnim statusom (Francuska, Španjolska, Italija, Portugal, Nizozemska), prema ovoj Deklaraciji, trebale su započeti s formiranjem europske žandarmerije.

Europska žandarmerija osnovana je ugovorom 17. rujna 2004. godine u Noordviku u Nizozemskoj. Prema Ugovoru postrojbu Europske žandarmerije čini oko 800 pripadnika i predstavljaju policijske snage za brzo posredovanje, koje su spremne za 30-dnevnu aktivnost. Pričuvni dio, s oko 2300 pripadnika, trebaju sačinjavati pripadnici onih vojnih snaga država članica EU koje su već bile deklarirane u helsinškom *Katalogu snaga*, a koje bi se naknadno uključile u operaciju.

Europska žandarmerija predstavlja postrojbu koja je prvenstveno stavljena na dispoziciju EU, ali može poslužiti i drugim međunarodnim organizacijama (OUN, NATO i OESS) ili koalicijama *ad hoc* koje obavljaju mirovne ili humanitarne misije. Zamišljena je kao integrirana policijska postrojba (*Integrated Police Force*), koja može obavljati sve policijske zadaće: održavanje javnoga reda i mira; javne sigurnosti; istraživanje kriminala; prikupljanje i uporaba informacija i pomaganje lokalnim vlastima glede uspostavljanja zakona. Treba biti sposobna za djelovanje u svim fazama mirovnih operacija, a najprimjerena je u međufazi prelaza iz vojnih u stabilizacijske faze.

Zapovjedna struktura Europske žandarmerije izvedena je tako da može biti i pod vojnom, ali i civilnom kontrolom. Žandarmerija ima svoje zapovjedništvo i vlastiti operativni sastav, sastav za borbu protiv kriminala i postrojbu za logističku potporu. Svaka država članica slobodno odlučuje hoće li njene policijske postrojbe učestvovati u pojedinoj operaciji i opremiti ih za tu namjenu. Prije upućivanja u operaciju država članica daje postrojbu unaprijed određene veličine i sastava. Postrojbe EGF mogu se upućivati samostalno ili u sklopu većih kontigenata, a može biti i sastavni dio vojnih snaga. Kao postrojba koja ima vojno - policijski karakter može zamjenjivati vojne postrojbe u mirovnim misijama kao što su bili KFOR, EUFOR, UNIFIL, UNDOF i sl. Postrojbe mogu, osim spomenutih osnivača, davati i države koje nemaju žandarmerijske (karabinjerske) vojno-policijske snage, ali koje na temelju zakonskih propisa osim vojnih mogu obnašati i policijske poslove (VP u nekim državama). Jedan od temeljnih zadataka su im misije vojno-policijskog karaktera u državama van EU, u kojima su izbile velike krize ili konflikti, radi stabilizacije stanja.

Sjedište Zapovjedništva EGF je uspostavljeno 2006. godine u Vicenzi, gdje je stacionirana i jedna manja postrojba, koju čine profesionalni vojnici u punoj borbenoj spremnosti za slanje u vojnu misiju unutar EU, ili kao jezgra veće postrojbe za akcije pod okriljem EU, OUN ili NATO-a.

ZAKLJUČAK

Početak ovoga stoljeća snažni val globalizacije⁴⁶ i postmoderne zahvatio je i oružane snage najrazvijenijih država. Transformacija s vojnih postrojbi koje su popunjavane na temelju opće vojne obveze na profesionalne vojne postrojbe, dovela je ne samo do znatnih smanjivanja vojnih kapaciteta, već i do radikalne promjene uloge oružanih snaga. Od dotadašnje orijentacije na nacionalnu obranu vlastitog teritorija, oružane snage vodećih država sve više dobijaju zadaće van vlastitog prostora, koje su poglavito motivirane sprječavanjem konflikata i kriza, ili njihovom što bržem zaustavljanju (krizno upravljanje), a ne rijetko i u humanitarnim krizama. Nove opće i, posebno, sigurnosne okolnosti, tražile su i od vojnih snaga država članica da se prilagode tim zahtjevima. Uz dugogodišnju dominaciju NATO strategije i uloge, prvo sramežljivo, a posljednjih godina snažnije, države članice EU započinju intenzivnije raditi na formuliranju vlastite sigurnosno-obrambene strategije, koja bi trebala dovesti i do stvaranja vlastitih respektabilnih i učinkovitih vojnih kapaciteta, koji bi bili u stanju, samostalno ili u savezu s NATO snagama, ili snagama OUN odgovoriti nizu novih sigurnosno-obrambenih izazova suvremenog doba. Na svijest da se EU mora što više osamostaliti u vanjskoj politici, pri čemu vojni efektivi moraju odigrati jednu od najznačajnijih uloga, posebno je utjecala vanjskopolitička uloga i postupanje američke administracije tijekom protekla dva mandata, što je dobrim dijelom imalo svoj uzrok u antiterorističkoj histeriji nastaloj nakon terorističkih napada na SAD 2001. godine, koja je dovela do situacije da se SAD pojavljuje kao dežurni policajac u svijetu, rukovođen vlastitim kriterijima i nacionalnim interesima.⁴⁷ Zahlađenje u odnosima između EU i SAD dovelo je do toga da se preispitaju

⁴⁶ Globalizacija upućuje na sliku svijeta kao zajedničkog prostora u kome se niti međuovisnosti – tehnološke, političke, ekonomske i ekološke – pleću ogromnom brzinom, poništavajući geografske distance, univerzalizirajući demokratski oblik vlasti i uvećavajući bogatstvo. Osnovno obilježje globalizacije jeste tehnološka revolucija, odnosno stvaranje globalne ekonomije sa svijetom bez granica i univrzalnom kulturom: jednake forme, moderne tehnologije, tržišne ekonomije i demokracije. Globalizacija je međuovisnost pojedinaca, zajednica, biznisa i vlada koja vodi do toga da sve što se događa u ekonomiji, politici, kulturi ili ekologiji na jednom kraju svijeta, utječe na ljude na njegovom drugom kraju. Socijalna sfera je potpuno zapostavljena i prednost se daje likvidnom, špekulativnom kapitalu. Jaz između bogatih i siromašnih, kako ljudi tako i djelova planeta stalno će se produbljivati. Kao jedna od popratnih pojava globalizacije javlja se i regionalizacija, odnosno regionalna integracija u svijetu. Svijet je podjeljen na tri dijela: europski, tj. EU, azijsko-pacifički, tj. ASEAN i sjevernoamerički, tj. NAFTA. U tom smislu može se promatrati i EU kao vid globalizacije. Unitar Unije držav se odriču određenog stupnja suvereniteta da bi u ekonomskoj sferi profitirale od integracije tržišta kapitala, stvaranje jedinstvene monete i homogenizacije makro-ekonomskih uvjeta. Vidi šire u: Kellner, D., *Theorizing Globalization*, Sociological Theory, 20/3, 2002., i Guillén, M. F., *Is Globalization Civilizing, Destructive or Feable? A Critique of Five Key Debates in the Social-Science Literature*, Annual Review of Sociology, No. 27, pp. 1-41

⁴⁷ Politički sukobi, do kojih je došlo glede angažiranja postrojbi vodećih europskih država u borbenim djelovanjima u Afganistanu i, poglavito u Iraku, ukazali su na činjenicu da su se: "SAD umorile od svog položaja, i da su sve više počele zapovijedati, a sve manje predvoditi ili kordinirati". Radi se zapravo o parafrazi izjave generalnog tajnika NATO-a Jap de Hof Shefera u Rimu 2007. godine da: "NATO i EU nisu blizanci", i konstatira da: "NATO nije neki sveuključujući projekt integracije, on ne integrira već kordinira, najviše u okviru koji uključuje SAD, bez koje je sigurnost svijeta nezamisliva". Vidi: M. Hadžić (et.al) op. cit., str. 92.

bitni vanjskopolitički ciljevi EU.⁴⁸ Neuspjeh u pokušaju da se donese europski Ustav kompenziran je Lisabonskim ugovorom, koji omogućava da EU i formalno dobije međunarodnopravni subjektivitet. Za takav novi međunarodni položaj potrebno je da nekadašnji "ekonomski div, politički mrav i vojni patuljak" dobije i respektabilnu vojnu moć. Formuliranje zajedničke vanjske i sigurnosne politike iz koje je proistekla i europska sigurnosno obrambena politika, postupno je dovelo do usvajanja europske sigurnosne strategije. Sve to je bio institucionalni okvir koji je omogućio i stvaranje zajedničkih europskih vojnih kapaciteta (od zapovjedništva do formiranih postrojbi). *Glavni ciljevi za 2003.* omogućili su stvaranje *Europskih snaga za brzu reakciju*, a nakon toga usvojeni *Glavni ciljevi ESDP za 2010.* stvaraju pretpostavku za snažnije razvijanje manjih, stalno pripravnih, zajedničkih postrojbi EU kroz koncept "*borbenih grupa*". Jednoglasnim prihvaćanjem koncepta "*borbenih grupa*" do 2010. godine EU će imati formiranih 13 borbenih grupa, sastavljenih na nacionalnom ili multinacionalnom principu, koje trebaju, po dvije polugodišnje, a prema rasporedu, stalno biti pripravne za izvršavanje brzih intervencija u, i izvan EU. Na temelju svih poduzetih mjera i radnji može se reći da je EU postupno, ali sigurno, stvarala temelje za formiranje Europske vojske.

Skupo održavanje, rijetko angažiranje koje je u pravilu u vojnim misijama niskog kapaciteta, humanitarnog karaktera, ili s ciljem sprječavanja šireg rasplamsavanja konflikta, bez angažmana u pravim borbenim operacijama, još uvijek vojne kapacitete EU ne svrstava u red vodećih vojnih sila u svijetu. Koncept "*stalno strukturirane suradnje*", koji predviđa Lisabonski ugovor, trebao bi dijelu vodećih država EU omogućiti da u zajedničkoj suradnji više industrijski najrazvijenih država EU dođe do snažnog tehničko-tehnološkog razvoja, što bi imalo izravne učinke i na razvoj vojnih kapaciteta EU. To bi omogućilo da EU, u suradnji s NATO-om, kao glavnim stupom kolektivne obrane i logističkom potporom, OUN, OESS-om ili samostalno, odgovori na nove sigurnosne izazove pred kojima se nalazi, ili će se naći, kako Europa tako i cijeli suvremeni svijet. Globalizirano svjetsko društvo u tom smislu će sve više povezivati sigurnosne interese zemalja u svijetu, ali će izazivati i snažne sukobe i konflikte, kao izraze novih proturječnosti u društvu i, posebno, kao protivljenje svjetskoj dominaciji velikih sila i multinacionalnih kompanija.

Dosadašnje vojne misije, s malim rizikom od neuspjeha, mogle bi zavarati kreatore ESDP da su vojni kapaciteti spremni za prava borbeno djelovanje i vojne operacije u kojima se mogu suočiti s ozbiljnim gubicima. Mogući veći vojni gubici u nekoj od narednih borbenih operacija mogle bi cijeli koncept stvaranja zajedničke sigurnosno obrambene politike i strategije, odnosno vojnih kapaciteta EU, dovesti u pitanje, i time stvoriti uvjete da se države članice vrate starom konceptu očuvanja nacionalnog teritorija samostalno, na ponovno intenziviranje

⁴⁸ Ono što posebno brine čelnike NATO-a je i drastičan pad podrške kod samih građana EU. Ovu činjenicu posljednjih godina potvrđuje i istraživanje German Marshall Fonda. Tako npr. podrška NATO-u u Njemačkoj od početka stoljeća do danas pada s 74% na ispod 50%, ali posebno čudi da ta podrška pada u Poljskoj ispod 50%, čiji su građani s posebnim oduševljenjem pozdravili ulaz u NATO.

vojne suradnje s NATO-om u okviru kolektivne obrane, odnosno na okretanje neutralnosti, što bi EU učinilo ponovno "političkim mravom i vojnim patuljkom". U tom smislu EU je pred velikom kušnjom: da li će postati značajan i respektabilan čimbenik međunarodnih odnosa – "postmoderna supersila", uključujući i njezin vojni prestiž, ili će ostati "magnetska sila", "diplomatski medijator konflikata" i "civilna sila" koja, osim što omogućava ugodnu suradnju susjedima i zalaže se za afirmaciju vladavine prava, ljudskih prava, pravičniju međunarodnu zajednicu, svoj prestiž gradi na ekonomskoj ulozi i značaju svojih vodećih država, a ne Unije u cjelini. Postmoderni trendovi i sveopći učinci globalizacije, posebno među mlađim generacijama u većini država članica EU, mogli bi u tom smislu odigrati značajnu ulogu. Snaženje eurocentrističkih snaga može biti uvjetovano isključivo podizanjem svijesti u svakoj od država članica da Europa, isključivo ujedinjena, može odgovoriti na globalne izazove. Isto tako, ukoliko većina građana ne osjeti boljitak u svim sferama života u narednom periodu, kao posljedicu ujedinjavanja svih potencijala europskog prostora, EU bi mogla ostati samo dobra ideja koja se nije uspjela do konca realizirati. Pri tom treba uvijek imati na umu da snage eurocentrista i euroskeptika postoje i djeluju u svakoj od članica, i to trajno, a povećavaju ili smanjuju broj svojih pristalica ovisno o razvoju odnosa u EU. Ipak, nadamo se da će se u neposrednoj budućnosti procesi kretati u pozitivnom smislu za sve članice EU i europski kontinent u cjelini, bez pokušaja majorizacije ili nametanja partikularnih interesa Uniji od strane najrazvijenijih i najmnogoljudnijih država, a to je još snažnije zajedništvo europskih država u političkom, gospodarskom i vojnom smislu i time pretvaranje EU u respektabilan, samostalan čimbenik međunarodnih odnosa, koji će na ravnopravnoj osnovi, poglavito s NATO-om, djelovati u očuvanju mira i sigurnosti. Lisabonski ugovor, kao nadogradnja na sve do sada usvojene dokumente predstavlja kvalitetan normativni okvir za ostvarivanje takvih ciljeva.

Svi ti procesi od izuzetnog su značaja i za Republiku Hrvatsku, koja se nakon prijama u NATO nada i skorajšnjem ulasku u europsku obitelj, i mogli bi ostaviti dubokog traga i na njen daljnji društveni, politički i gospodarski razvoj – u pozitivnom ili negativnom smislu.

THE ARMED FORCES OF THE EU IN THE SECURITY CONDITIONS OF THE POSTMODERN ERA

The author, based on the analysis of European security and defense policy and its current operationalization is trying to determine present limits and direction of the idea of common EU military strength and potentials. He is especially interested to understand the relations between the EU and NATO, taking into account the new security situation in the world, but also the possible impact of postmodern trends that are already identified in developed countries of the Union.

Keywords: *EU, CFSP, ESDP,*